

Tore Nilstun & Göran Hermerén: Utvärderingsforskning och rättsliga reformer – Analys av orsaker och effekter. Studentlitteratur: Lund 1984. 192 s.

Lundin yliopiston käytännöllisen filosofian professori Göran Hermerénin johdolla toimi vuosina 1979–1984 evaluaatioprojekti MURA (Metoder för Unvärdering av Reformen i Arbetslivet). Projekti tuotti kuusi kirjaa. Hank-

keella oli kolme tavoitetta: (1) valottaa yleisiä ongelmia evaluaatiotutkimuksessa, (2) täsmentää jo olemassaolevien käsitteiden, metodien ja teorioiden sovellutusaluetta ja (3) edistää tutkimusalan uusien käsitteiden, metodien ja teorioiden kehittymistä. Abstraktisten teoria- ja menetelmäkeskustelujen ohella projekti paneutui myös Ruotsin vuoden 1977 työympäristöreformin evaluaatioon.

Nilstun ja Hermerén ovat koonneet projektin tärkeimmät tulokset tiiviiseen kirjaan. Teos kattaa kahdeksan esseettä. Osa niistä on verratonta luettavaa. Kirjassa keskitytään kahteen asiakokonaisuuteen: miten tutkijat tosiasiallisesti menettelevät käyttäessään kausaalianalyysia evaluaatiotutkimuksessa, ja miten heidän pitäisi menetellä?

Nilstunin evaluaatiotutkimuksen yleisen ongelmakehikon hahmottaminen edustaa sellaista esimerkillistä sovellettua filosofista analyysiä, jota voi kutsua käytännölliseksi filosofiaksi sanan varsinaisessa merkityksessä. Nilstun ehdottaa että evaluaatiotutkimuksella tulisi tarkoittaa vain ex post -arviointeihin keskittyvää tutkimusta. Ruotsin 'utvärdering' käsitettä käytetään myös kuvaamaan päätöksenteon tueksi tehtäviä ex ante -arviointeja. Evaluointien tulisi Nilstunin mukaan siis aina olla arviointeja ja analyysejä niistä vaikutuksista ja seurauksista, jotka jokin toimenpidekokonaisuus on aiheuttanut. Huomiota on kiinnitettävä paitsi tarkoitettuihin myös tarkoittamattomiin seurauksiin, niin lyhyen kuin pitkän tähtäyksen vaikutuksiin.

MURA-hankkeessa eriteltiin kuusi eri evaluaatiotyyppiä: 1: syöteanalyysi, 2: tuotosanalyysi, 3: prosessianalyysi, 4: päämäärän saavuttamisanalyysi, 5: syyanalyysi, 6: tehokkuusanalyysi. Kelvolliseen evaluaatioon kuuluvat yleensä ainakin analyysityypit 1, 4 ja 6. Kelvolliseen implementaatiotutkimukseen kuuluvat yleensä ainakin sekä syöte- että prosessianalyysi.

Evaluaatiotutkimuksen yleisen ongelmakehikon täsmentämisen ohella teoksessa keskitytään kausaalianalyysiin ja selittämisen filosofiaan. Sekä kausaalianalyysia että selittämistä koskevat luvut ovat sekä teoreettisesti kypsiä että empiirisesti rikkaita. Periaatteellisia teoreettisia johtopäätöksiä illustroidaan mehevillä esimerkeillä, joita varsinkin Hermerén taikoo esiin kuin mestaritaikuri kaneja hatusta. Esimerkit ovat realistisia ja uskottavia ja siten varsin kuvaavia.

Teoksessa ei ymmärtääkseni juurikaan esitetä uusia tieteellisiä tuloksia sen paremmin kuin uusia filosofisia ratkaisujakaan. Minusta tämä ei kuitenkaan vähennä teoksen arvoa. Siinä välitetään evaluaatiotutkimusten tekijöille ja niiden tilaajille ytimekkäässä muodossa evaluaation filosofisia perusteita tavalla, joka on antoisa sekä käytännön arvioijalle että arviointien käyttäjälle. Kausaalianalyysin filosofisia perusteita erittelevät esseet sekä selittämisen ongelmia valottavat jaksot omaavat mielenkiintoa evaluaatiotutkimuksen

ylikin. Pelkästä evaluaatiotutkimuksesta kiinnostuneille Nilstun ja Hermerén esittävät monia 'hyviä huonoja' esimerkkejä: teoksessa on kosolti esimerkkejä ruotsalaisten yhteiskuntatieteilijöiden evaluaatioraporteissa tekemistä kömmähdyksistä, virhepäätelyistä ja kausaalianalyysin virheellisestä soveltamisesta.

Matti Wiberg